

Si haguéssim de descriure l'estat d'ànim actual a Turquia en una sola paraula parlariem d'*orgull*. La nació que va ser descrita com "el malfat del Bòsfor", s'ha unit i ha ressorgit com una gran potència. La importància política de Turquia creix, amb una economia en ple apogeu.

Tanmateix, pel que fa la cultura, encara no té gaire pes. Per tal de posar remei a aquesta deficiència, el govern turc planeja de construir un *museu de les civilitzacions* de 25.000 metres quadrats a la capital. "Ankara acollirà el museu amb orgull", es vana el ministre de Cultura i Turisme, Ertugrul Günay. "El nostre somni és el museu més gran del món."

I per què hauria de ser modesta, Turquia? No és a l'Anatòlia, on hi ha les ruïnes més magnífiques de tot el món? Tot amb tot, val a dir que, estrictament, els turcs poden atribuir-se poc mèrit pels seus tresors arqueològics. Els seus avantpassats, els seljúcides, no van arribar de les estepes de l'Àsia central fins a l'XI. La Constantinoble cristiana, ara Istanbul, va caure el 1453.

Abans d'això, però, hittites, grecs, romans i bizantins havien construït enormes palaus, monestirs i amfiteatres a la regió. Homer, Tales i el rei Mides vivien tots a l'altra banda dels Dardanelos.

Quan els musulmans la van envair, el passat il·lustre de la regió va caure en la foscor. Els califes fumadors de narguil estaven massa enfeïnats perseguint els interessos propis.

Però a la Turquia moderna les coses han canviat i el país valora la seva herència. Els darrers anys s'ha anat desenvolupant una poderosa burocràcia d'antiguitats. Per tot el país, arqueòlegs turcs excaven santuaris de l'edat de pedra, teatres grecs i esglésies antigues.

Privada dels seus tresors. Turquia preveu que el museu gegantí d'Ankara es convertirà en la joia de la corona d'aquest esforç per recuperar el seu passat multicultural. Ja hi ha contractes signats per al projecte, i els organitzadors esperen poder inaugurar el museu el 2023, any del centenari de la República de Turquia.

Aquest pla decidit i ambiciós ha suscitat molt d'enrenou a Europa i als Estats Units, perquè Turquia també vol omplir les vitrines de la nova exposició amb peces que encara no posseeix, objectes

El president turc, Recep Tayyip Erdoğan.

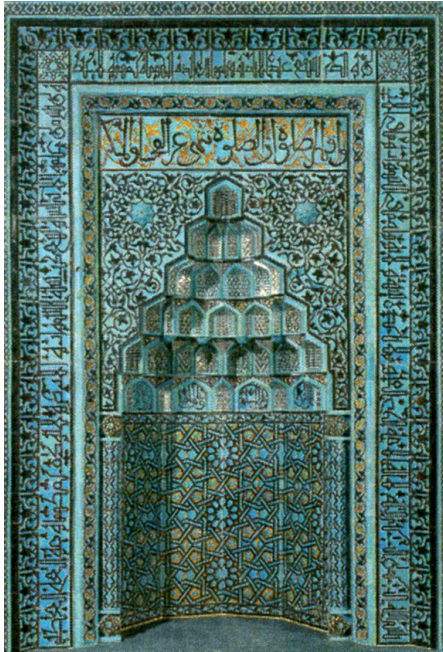
Turquia lluita per recuperar antiguitats

Una Turquia renaixent ha començat a emprendre accions decidides per tal de recuperar obres culturals de museus de tot el món. Molts museus neguen haver obtingut els objectes il·legalment, però Ankara es manté ferma i amenaça de prohibir els préstecs d'obres a exposicions estrangeres i de revocar permisos d'excavació.

que van sortir del país de contraban fa molt de temps.

Turquia, més que alguns altres països, ha perdut molts dels seus antics tresors per culpa de lladres i del mercat negre. Tot i que l'imperi Otomà va prohibir l'exportació d'antiguitats el 1906, una màfia local molt ben organitzada ha continuat causant estralls.

Per exemple, a principi dels anys 60, entre les restes de l'antiga ciutat de Boubon –al sud-oest de Turquia–, els lladres van descobrir-hi un temple romà que contenia més de trenta estàtues imperials de bronze de mida real. Hauria estat tota una troballa d'abast mundial, però el públic no ha pogut veure mai les estàtues. Sense que les autoritats en sabessin res,

EL TEMPS

Peces que Turquia demana que li siguin retornades: un penjoll d'or hitita, les rajoles d'un mausoleu i un tors de marbre de més de 2.000 anys.

van desaparèixer a mans del voraç negoci del tràfic d'antiguitats.

La guerra de l'art. Ara Turquia contraataca. Vol rescabalar-se d'aquests danys. No fa gaire, a Ankara es va reforçar un comitè d'investigació amb experts legals per a començar allò que alguns anomenen la *guerra de l'art*. El país s'ha situat a sí mateix "en un rumb de xoc amb molts dels museus més importants del món", escriu la publicació britànica *The Art Newspaper*.

El Museu de Pèrgam de Berlín ja ha rebut els efectes de la nova actitud de Turquia. L'any passat, el museu va tornar una esfínx de pedra a Turquia. La figura havia arribat fa gairebé un segle, peça per peça, a Berlín, on havia estat restaurada laboriosament.

Per si no n'hi hagués prou, la Fundació del Patrimoni Cultural Prussià, que administra els museus públics de Berlín, ha anunciat que havia rebut més demandes.

Per exemple, Turquia exigeix el retorn d'un tors de marbre de més de 2.000 anys (vell pescador d'Afrodísia), de la col·lecció d'antiguitats. També vol que el Museu d'Art Islàmic retorni l'estructura ornamental d'una tomba medieval, a més d'un nínxol de pregàries de Konya –ciutat de l'Anatòlia Central–, que guarnia una mesquita del segle XIII.

Ningú no vol parlar de l'estat exacte de les negociacions. Només en diuen que

els objectes en qüestió fa més d'un segle que són a Berlín. Ara com ara, si més no, s'ha rebutjat de retornar aquestes peces.

D'acord amb un breu comunicat, Theodor Wiegand, que després es va convertir en director del museu, va obtenir l'estàtua del pescador d'un marxant d'art a Izmir el 1904. Demanar el retorn d'aquesta mena d'objectes, explica un dels treballadors del museu, és "absurd".

Museus americans al punt de mira. Tot plegat pot esdevenir un conflicte encès, atiat pel comportament bruscat i implacable dels turcs. "No volem disputes", explica Günay. Així i tot, amenaça de prohibir els préstecs de peces d'exposició als museus alemanys i d'expulsar els equips d'excavació estrangers si rebutgen les seves demandes.

Els museus americans es troben en una situació especialment complicada. Els seus curadors van fer els ulls grossos quan compraven obres a comerciants sospitosos, i no van investigar gaire el passat de les antiguitats. Ara ha arribat el moment d'expiar aquests pecats.

En primer lloc, el museu J. Paul Getty de Los Angeles ha rebut una petició per retornar deu dels seus objectes més preciosos.

Segonament, el museu de Dumbarton Oaks, a Washington, un institut de recerca que pertany a la Universitat de

Harvard, n'ha rebut una pel seu valuós Tresor de Sió, una col·lecció d'instruments litúrgics bizantins de plata del segle VI.

I encara al Museu d'Art de Cleveland li exigeixen que retorni 22 objectes, incloent-hi l'*astròleg*, una estatueta ciclàdica de marbre de 5.000 anys que havia estat propietat de Nelson Rockefeller, juntament amb una de les estàtues més antigues de Jesucrist, que el representa com a bon pastor.

Victòries i batalles en curs. La campanya compta amb el suport de les més altes esferes. Quan el primer ministre turc, Recep Tayyip Erdogan, va visitar els Estats Units l'any passat, va tornar a casa amb l'*Hèrcules cansat* a la maleta. Sota una gran pressió, el Museu de Belles Arts de Boston va decidir de tornar l'estàtua de marbre de 1.900 anys.

No se sap res dels detalls del tracte. Tots els museus s'han mantingut en silenci sobre aquest acord, que es va negociar a porta tancada.

El Metropolitan Museum of Art de Nova York (Met) va negar de primer que també s'hagués trobat afectat per aquesta situació. Però en un blog anomenat *Chasing Aphrodite* s'exposa com el comitè de repatriació turc va insistir darrere el temple d'art més gran de tot Amèrica.

Aquest vas d'argent és un dels 18 objectes que Turquia reclama al Metropolitan de Nova York. A la dreta, esfínx de pedra que el Museu de Pèrgam de Berlín va haver de retornar a Turquia.

Al Met hi ha divuit peces afectades, entre les quals una estàtua d'or d'una deessa i atuells de plata amb formes d'animals de l'imperi hittita. Són de la col·lecció de Norbert Schimmel, milionari i membre del consell d'administració del museu, que es va morir el 1990. Ell mateix va admetre que la seva passió per col·leccionar "fregava la follia". No és pas cap bon senyal. Com a precaució, el Met ha enfortit el departament legal i ha escrit una carta a Erdogan.

El Louvre també planta cara. Es nega a cedir una col·lecció de rajoles pintades del mausoleu de Selim II (que es va morir el 1574). Un dentista francès del soldà Abdul Hamid II havia adquirit les valuoses rajoles al segle XIX "de bona fe", com afirmen els francesos. Els turcs, en canvi, mantenen que el dentista era un estafador. Com a represàlia, han retirat a França la llicència d'excavació més important de totes: ara, els arqueòlegs francesos no poden treballar a Xantos, Patrimoni de la Humanitat per la Unesco.

Víctimes o hipòcrites? És just, això? Els qui s'hi oposen manifesten obertament a internet el seu malestar envers l'actitud de Turquia. En lloc de presentar demandes, sostenen que Turquia hauria de tornar a Egipte l'obelisc de Teodosi, que és a Istanbul.

De fet, els otomans mateix no tenien gaires miraments a l'hora d'apropiar-se béns culturals. Van robar objectes de la Meca i van permetre que un ciutadà britànic s'endugués un fris del Partenó en canvi d'una bona quantitat de diners. Durant la invasió turca del nord de Xipre, el 1974, els ocupants van buidar museus sencers.

"Els turcs se centren tant a mostrar-se com a víctimes de l'opressió cultural, que no poden acceptar que museus i arqueòlegs estrangers també hagin contribuït a salvar els seus tresors", escrivia *The Economist* al maig. Per exemple, quan l'arqueòleg alemany Carl Humann va accedir a les ruïnes de Pèrgam el 1864, hi va trobar molts forns de calç. Els obrers esmicolaven antigues columnes de mar-

bre i les llençaven al foc. Després d'arribar a un tracte amb el govern otomà va endur-se l'altar de Pèrgam a Berlín, on es va convertir en la peça central del museu homònim. Però ja fa temps que Turquia n'exigeix el retorn.

També es demanen: quin dret moral tenen els turcs a exigir la repatriació? I quina documentació poden aportar per a les seves demandes de propietat?

El Museu Britànic ja ha decidit que no cedirà a les demandes turques i no retornarà el Samsat Stele. L'arqueòleg Leonard Woolley va descobrir aquesta làpida de pedra pesant a casa d'un pagès, el 1911. Més endavant se la va endur a Síria, on les autoritats li'n van expedir el permís d'exportació corresponent.

En aquella època, Woolley creia que feia una bona obra i que, de fet, havia rescatat la làpida. El pagès la feia servir per a premsar olives.

Matthias Schulz
© *Der Spiegel*

Traducció de Paula Arnas Antolín